

Lucy B. en C.W. van der Hoogt-prijs 2008

Advies van de commissie voor schone letteren

Ook in 2008 kon de Commissie voor schone letteren haar 'Exordialtopik' van de laatste jaren handhaven. Het aanbod van fictioneel proza uit de periode 2006-2007 van goede kwaliteit was groot, het aanwijzen van de beoogde laureaat niet eenvoudig, maar na intensief overleg kwam de Commissie tot een eensgezind oordeel: zij adviseert het bestuur van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde de Lucy B. en C.W. van der Hoogt-prijs te verlenen aan Eva Maria Staal (een nog niet prijsgegeven pseudoniem) op grond van de debuutroman *Probeer het mortuarium*, die in 2007 bij Uitgeverij Nieuw Amsterdam is verschenen.

Inmiddels is deze roman al bekroond met de 'Schaduwprijs' voor het spannendste debuut van 2007. Inderdaad heeft het boek kenmerken van een thriller, maar het is veel meer dan dat: Staals roman kent ook op het gebied van structuur, verteltechniek en stijl zoveel kwaliteiten dat de lezer zich zal verbazen, als hij (m/v) verneemt dat hier sprake is van een eersteling. De ik-vertelster en hoofdpersoon hebben dezelfde naam als die van de auteur, maar naar alle waarschijnlijkheid is eerder het omgekeerde waar en heeft de schrijver zich de naam van de protagonist aangemeten. De dubbelheid van de naam Eva Maria Staal - twee vrouwelijke archetypen, gekoppeld aan een element dat mannelijke hardheid symboliseert - is namelijk bij uitstek toepasselijk voor de hoofdpersoon.

Elk hoofdstuk bestaat uit twee delen: het eerste daarvan speelt steeds in het verleden, toen Maria, zoals zij wordt genoemd, als jonge vrouw zich bewoog in de levensgevaarlijke, hectische wereld van de internationale wapenhandel; het tweede speelt telkenmale in het heden, tien jaar nadat zij besloten had te stoppen en een bestaan in de luwte van een gezin op te bouwen. Zij is inmiddels negenendertig, is getrouwd met haar jeugdvriend Martin, heeft een dochtertje van negen en is nu werkzaam als secretaresse bij een advocatenkantoor. Die twee werelden van Maria zijn absolute tegenpolen: als rechterhand van een verkoper van oorlogsmaterieel moest zij zich ooit op stel en sprong reppen naar brandhaarden in de wereld, waar om wapens werd geroepen, terwijl zij zich nu met het oog op een aanstaande

verhuizing mag belasten met de aanschaf van een kruimeldief (!); was zij indertijd in commerciële zin gebaat bij internationale conflicten, als moeder zorgt zij er voor dat haar dochter Nella gaat

spelen met een klasgenootje, Sjanne, dat op school wordt gepest; bewoog zij zich voorheen in een wereld waarin geweld en het recht van de sterkste heersten, nu leeft zij met een man die zij volledig kan vertrouwen en die haar altijd steunt. Het interessante van het boek is dat deze twee perioden in Maria's leven, die beide in het praesens worden verhaald en daarmee een gelijkwaardige actualiteit krijgen, lange tijd volstrekt gescheiden blijven, maar dat door enkele voorvallen het verleden dat zij lijkt te hebben verdrongen, weer een rol gaat spelen en het evenwicht in haar huidige leven verstoort. Overigens suggereert Maria nergens dat zij zich nu schaamt voor het feit dat zij ooit wapenhandelaar was: voor haar was dat een interessant beroep. Als zij daarover met niemand meer spreekt (haar man Martin wist van het begin af aan wel het een en ander over haar activiteiten), is dat in de eerste plaats om haar dochter te beschermen tegen eventuele lasterende praatjes over het verleden van haar moeder: van haar vorig bestaan heeft zij tegenover anderen een principieel wantrouwende houding overgehouden.

Het verleden van Maria is bepaald door haar verbondenheid met Jimmy Liu, een bijna vijftigjarige Canadees van Chinese afkomst, schatrijk geworden door zijn activiteiten als wapenhandelaar: hij opereert vooral in Afrika en Azië, waar afscheidingsbewegingen en terroristische organisaties zijn hulp inroepen. Hij heeft Maria weggehaald bij een Utrechtse firma (een bedrijf dat nachtkijkers maakte), omdat hij in haar de hardheid en koelbloedigheid ('de vrouw van staal') vermoedde, die benodigd waren voor de positie die hij haar had toegedacht: die van zijn assistente. Hij leert haar alles wat in haar nieuwe functie van belang is: contacten leggen met potentiële klanten; onderhandelen met concurrenten in de wapenhandel; het controleren van transporten; feilloos kunnen schieten met diverse wapens, want wie wapens verhandelt, moet weten hoe zij werken (in haar handtasje heeft Maria altijd een pistool.) Na enige tijd kan zij haar diverse werkzaamheden onbegeleid verrichten, is zij eerder Jimmy's evenknie dan zijn ondergeschikte; zij vormen het perfecte duo dat Jimmy wenste.

Wat Maria nu precies aan Jimmy bindt, geeft zij in haar relaas niet expliciet prijs: aan reflecteren en psychologiseren doet zij niet (het gaat hier dan ook om een 'novel of action', niet om een psychologische roman.) Hun relatie is in ieder geval niet van erotische aard: Maria vindt Jimmy als man in het geheel niet aantrekkelijk, bovendien is hij homoseksueel, al blijkt hij in een ver verleden bij een Nederlandse vrouw een tweeling te hebben verwekt, die zij ook ontmoet. Tussen de regels door kan de lezer (m/v) wel opmaken dat Maria Jimmy bewondert om zijn overtuigingskracht, zijn vermogen mensen direct voor zich te winnen, wat ten slotte ook met haar is gebeurd: zijn onmiskenbare leugenachtigheid neemt zij min of meer voor lief. Maar als hij één van zijn geldverslindende vriendjes, de door Maria gehate Victor, tot 'Directing Manager' van de organisatie maakt, is dit voor haar onverteerbaar: zij is nu ondergeschikt aan iemand van wiens capaciteiten zij geen hoge dunk heeft; de directe lijn met Jimmy is bovendien verbroken. Zij neemt ook kennis van financiële wanpraktijken van Jimmy, waarmee hij op een bankroet van de organisatie lijkt af te stevenen. Dan is voor haar de maat vol: zij loopt over naar Jimmy's machtigste concurrent. Bij de eerste transactie van haar nieuwe chef blijken niet alleen wapens, maar ook kinderen verhandeld te worden. Dat is voor haar het sein om te stoppen en naar huis terug te keren. Na enige tijd verneemt zij dat Jimmy aan kanker lijdt en al maanden onvindbaar is. Maria vertrekt naar Beijing om te horen, wat men daar van hem weet. Hij heeft, vertelt men daar, een nieuwe identiteit gekregen: hij wil niet gevonden worden, zijn einde zelf bepalen, wellicht zoals Hemingway dat had gedaan. Aan zijn Canadese familie, opgezaald met een enorme schuld die Jimmy heeft nagelaten, vertelt Maria dat hij dood is. Er komt een rouwdienst, waarin op symbolische wijze van Jimmy afscheid wordt genomen.

Tien jaar later, bij de verhuizing, vindt zij tot haar ontsteltenis plotseling het pistool terug dat zij van Jimmy had gekregen: zij besluit het zelfs voor Martin geheim te houden en gooit het in een kanaal. Zij ziet in de stad plotseling Jimmy's zoon, die vertelt over de moeizame contacten die hij met zijn vader had: bijzonderheden over zijn dood weet hij niet. Dan stapt de vader van Sjanne hun huis binnen: het is Victor. Dat is geen aangenaam weerzien voor Maria, hij is door zijn

kennis van haar verleden in principe een bedreiging voor haar bestaan, maar gelukkig geldt omgekeerd hetzelfde. Tijdens een eetafspraak probeert zij Victor uit te horen: wat kan hij nog over Jimmy vertellen? Hij zegt dat hij hem voor het laatst in Thailand heeft gezien: dat moet nog na de rouwdienst zijn geweest. Bovendien deelt hij mee dat Jimmy indertijd met opzet de organisatie naar een bankroet heeft gevoerd, omdat hij niet wilde dat deze na zijn dood in haar handen zou vallen. Het is veelzeggend dat Maria, als zij laat thuis komt (zij rijdt eerst wat rond om het nieuws te verwerken) het eerste wel, het tweede niet aan haar man vertelt: Jimmy's handelwij-

ze moet, zelfs na zoveel jaren, voor haar een enorme deceptie betekenen. Als het verhaal van Victor juist is tenminste! Maar dat is allerm minst zeker: hij heeft redenen genoeg haar met een leugenverhaal te confronteren. Het is een uitvloeisel van het vertelperspectief dat de lezers, evenmin als Maria, kunnen uitmaken, wat van dit verhaal waarheid en wat leugen is. Het boek eindigt met dromen en visioenen van Maria over Jimmy, die in hun onbestemdheid een fraai contrast opleveren met het krachtige realisme dat eraan voorafgaat.

De stijl van het boek is in volstrekte harmonie met de inhoud: het tempo ligt enorm hoog door de korte zinnen en alinea's, waarin metaforen en vergelijkingen nauwelijks voorkomen: zoals Staals gebruik van het presens wellicht is ontleend aan Hermans' *Nooit meer slapen*, zo roept haar staccatoproza reminiscenties op aan *Bint* van Bordewijk. Overeenkomsten die niets afdoen aan de eigenheid van deze roman: één van de rijkste debuten uit de laatste jaren, een boek dat een klassieke status verdient te bereiken. Hier volgt een fragment, dat tevens een verklaring biedt van de ietwat enigmatische titel (Maria zoekt de zwaar gewonde Jimmy, die in een ziekenhuis moet liggen):

Ik herhaal zijn naam, langzaam en nadrukkelijk: Jimmy Liu.

Ze schudt haar hoofd. Ik zeg dat het niet kan. Ik zeg dat de dokter mij heeft verzekerd dat hij hier is.

Ze vraagt: 'Hoe heette die dokter?'

Ik kijk haar verbluft aan en stamel dat ik dat niet meer weet.

Achter mij ontstaat een rij. Het meisje richt zo beleefd mogelijk haar blik op de

volgende. Ik kan beter gaan.

Dan zegt ze: 'Miss?'

Ik draai me om.

'Perhaps you should try the morgue.'

Hugo Brems

Kester Freriks

Micha Hamel

Ingrid Hoogervorst

Rudi van der Paardt (voorzitter)

Het bestuur van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde heeft besloten, overeenkomstig het advies van de Commissie voor schone letteren, de Lucy B. en C.W. van der Hoogt-prijs 2008 toe te kennen aan Eva Maria Staal op grond van haar roman *Probeer het mortuarium*, Nieuw Amsterdam Uitgevers, Amsterdam, 2007.